

ارائه مدل مدیریتی مطلوب به منظور ساماندهی کودکان کار و خیابان (مطالعه موردی: شهر تهران)

مهديه سلیمانی

کارشناسی ارشد مدیریت امور فرهنگی دانشگاه آزاد اسلامی،

واحد علوم و تحقیقات تهران soleymani22@gmail.com (مسئول مکاتبات)

ابراهیم حاجیانی

دکتری جامعه‌شناسی دانشگاه تهران، دانشیار دانشگاه ehajiani@yahoo.com

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: در این مقاله به ارائه مدل مدیریتی مطلوب جهت ساماندهی کودکان کار و خیابان شهر تهران پرداخته شده است. مسئله ساماندهی کودکان کار و خیابان از جمله موضوعاتی است که در سال‌های اخیر توجه بسیاری از سازمان‌هایی که در حوزه اجتماعی فعالیت می‌کنند را به خود جلب نموده است. در اینجا به بررسی نقاط قوت و ضعف سازمان‌های فعال در این حوزه پرداخته شده و تلاش می‌شود تا با بررسی پتانسیل سازمان‌های مختلف، تقسیم کار مناسبی بین این سازمان‌ها صورت گیرد.

روش پژوهش: چارچوب نظری با استفاده از مطالعه تطبیقی نمونه‌های موفق در سایر کشورها طراحی شده است. این چارچوب بر پایه الگوی جامع مدیریت استراتژیک و رویکرد ماتریسی طراحی شده و شامل سه مرحله اصلی سیاست‌گذاری، اجرا و نظارت و کنترل می‌باشد که مأموریت و وظایف هر یک از سازمان‌ها در هر یک از این مراحل مشخص شده است. برای اعتبار بخشی به یافته‌ها از نظرات جامعه صاحب‌نظران شامل مدیران، کارشناسان و مددکاران اجتماعی در سازمان‌های مددکاری اجتماعی و سامان‌دهی کودکان کار و خیابان شهر تهران بوده‌اند و به روش تصادفی انتخاب شده‌اند استفاده شده است. در فاز اول که هدف آن شناسایی راهکارها بوده است، با استفاده از روش نمونه‌گیری قضاوتی نمونه ۱۵ نفری انتخاب شد و در فاز دوم که هدف از آن تأیید راهکارها بوده از روش نمونه‌گیری تصادفی استفاده شده و ۳۱ نفر انتخاب شدند.

یافته‌ها: یافته‌ها نشان می‌دهد که برنامه‌ریزی و نظارت به عنوان مهم‌ترین مؤلفه با میانگین رتبه ۲،۶۸ و پس از آن واگذاری به سازمان‌های مردم‌نهاد با میانگین رتبه ۲،۵۵ در رتبه دوم قرار دارند که مهم‌ترین مؤلفه‌ها برای مدیریت مطلوب و ساماندهی کودکان کار و خیابان شهر تهران هستند.

نتیجه‌گیری: بر مبنای یافته‌ها، پیشنهادهایی برای بهبود وضعیت سامان‌دهی کودکان کار و خیابان شهر تهران ارائه شده و مدل تقسیم کار پیشنهادی بر پایه الگوی جامع مدیریت استراتژیک و رویکرد ماتریسی طراحی شده و شامل سه مرحله اصلی سیاست‌گذاری، اجرا و نظارت و کنترل می‌باشد که مأموریت و وظایف هر یک از سازمان‌ها در هر یک از این مراحل مشخص شده است.

واژگان کلیدی: آسیب اجتماعی، مسائل اجتماعی ایران، کودکان کار و خیابان، مدل مدیریتی

مقدمه

است. مشکلاتی که از جنس مشکلات مادی و اقتصادی نبودند. بروز مسائل اجتماعی و فرهنگی از جمله پیامدهای صنعتی شدن جوامع بوده است و در بین این مسائل، مسئله کودکان کار و خیابان به عنوان یک مسئله جدی در اکثر شهرهای بزرگ جهان دیده می‌شود که تهران نیز به عنوان یکی از این شهرها از این امر مستثنی نبوده است. دولت‌ها به خوبی واقف‌اند که بی‌توجهی به این مسئله می‌تواند باعث بروز آسیب‌های جدی و انحرافات بسیار در جامعه گردد؛ لذا بسته به سیاست‌های رفاهی که دولت‌ها در این زمینه اتخاذ می‌نمایند، تعداد این کودکان و وضعیت آن‌ها نیز در کشورهای مختلف متفاوت است.

عدم حضور این کودکان در مهم‌ترین پایگاه اجتماعی یعنی خانواده جهت تسکین دردها و آلام، آموزش رفتارهای شایسته توسط والدین و انتقال ارزش‌ها و هنجارهای مورد قبول جامعه از طریق ایشان به کودک باعث می‌شود تا کودکان کار و خیابان در شرایط محیطی نامناسب پرورش یافته و ارزش‌های اخلاقی و اجتماعی در ایشان ضعیف باشد و به سمت فحشا و تکدی‌گری و... پیش روند. خلاء تحقیقات در مورد این کودکان و ناشناخته ماندن وضعیت ایشان، آسیب‌های اجتماعی و فرهنگی ناشی از بی‌توجهی به حل این مسئله، ضرورت توجه به این مسئله و اتخاذ سیاست‌های رفاهی و اجتماعی مناسب در کشور را طلب می‌کند. آن چه به روشنی قابل ملاحظه است، افزایش تعداد این کودکان در شهرهای بزرگ کشور است که علی‌رغم تلاش‌های دستگاه‌های دولتی و نهادهای غیردولتی بسیاری که در این حوزه فعالیت می‌کنند، باز هم این کودکان مورد سوء استفاده قرار می‌گیرند و باعث بروز آسیب‌های اجتماعی در کشور می‌شوند که آثار آن محدود به زمان حال نیست و آینده جامعه را نیز به شدت تهدید می‌کند.

بی‌گمان نیمه دوم سده بیستم را می‌توان دوران کودکان خواند. کمابیش در سراسر جهان به ویژه در کشورهای توسعه اجتماعی و اقتصادی متنوع تری دست یافته‌اند، بخش بزرگی از منابع مادی و معنوی برای حل مسائل کودکان و حمایت‌های روانی و جسمی از آنان به کار می‌رود اما واقعیت این است که بسیاری از کارشناسان و دولت‌های جهان بر این باورند که پدیده کودکان خیابانی بزرگ‌ترین مشکل در سده ۲۱ خواهد بود. کودکان خیابانی، کودکانی هستند که از طبیعی‌ترین حقوق خود بی‌بهره‌اند. رابرت بیلز می‌نویسد: کودکان خیابانی بخشی از انبوه کودکانی هستند که با فقر جانکاه دست به گریبان‌اند. آنان در سراسر جهان در معرض آسیب قرار دارند و حقوقشان پایمال می‌شود. هیچ کس به درستی شمار کودکان خیابانی را نمی‌داند. در ایران نیز آمارهای دقیقی از کودکان خیابانی در دست نیست زیرا مسائل فرهنگی و همچنین کوچ این کودکان به نقاط گرمسیر یا سردسیر، سرشمارش آنان را دشوار کرده است اما شمار آنان کمابیش از ششصد هزار تا یک میلیون تن برآورد شده است. (اقلیما ۱۳۸۸، ۱۴۲).

آثار زیان‌بار این آسیب‌ها تنها به دوران کودکی منحصر نمی‌شود، بلکه تا بزرگسالی نیز ادامه می‌یابد و جامعه را از وجود انسان‌های کارآمد و شایسته محروم می‌کند لذا توجه به حل این مسئله ضرورت دارد از سوی دیگر شاهد تأخیر نظام‌های مدیریتی برای حل و فصل این بخش مهم از مسائل جوامع هستیم.

بیان مسئله

با حرکت به سمت صنعتی شدن و گسترش شهرنشینی و همزمان با بهبود وضعیت اقتصادی، مشکلات دیگری در شهرها چهره خود را نشان داده

در زمینه سیاست‌گذاری اجتماعی، تقسیم کار مناسبی بین سازمان‌های دولتی و نهادهای غیردولتی در این حوزه ارائه داده و مدل مطلوبی جهت مدیریت کلان مسئله پیشنهاد دهد تا آن چه در سال‌های آتی قابل مشاهده باشد، تعدیل مسائل و مشکلات کودکان کار و خیابان باشد.

اهمیت و ضرورت پژوهش

کودکان خیابانی به عنوان بخشی از سرمایه انسانی هستند که سلامت جسم و روان آن‌ها می‌تواند نقش مهمی در سلامت جامعه داشته باشد. طبق نظر یونیسف کودکان خیابانی با واقعیت تلخ جدایی از خانواده و خطر از دست دادن امکانات اساسی همچون آموزش و بهداشت مواجه‌اند. دونالد استورات اعتقاد دارد که فقدان یا از دست دادن روابط بسنده با یکی از والدین، از نظر بهداشت روانی یکی از بزرگ‌ترین مشکلات کودکان خیابانی است. این کودکان با مشکلات بهداشتی، بیماری، حفظ سلامت روانی، مشکلات روان‌شناختی و عدم پیشرفت تحصیلی مواجه‌اند (صالحی ۱۳۷۹، ۱۴۵-۱۴۴). لذا توجه به مسئله این کودکان و اتخاذ سیاست‌های اجتماعی مناسب جهت ریشه‌کن کردن پدیده کودکان کار از چندین جنبه می‌تواند مهم باشد: ارائه پیشنهادهای جهت اتخاذ سیاست‌های رفاهی مناسب در زمینه ریشه‌کن کردن این مسئله، محافظت از این کودکان به عنوان سرمایه‌های انسانی که نسل آینده جامعه را تشکیل می‌دهند، جلوگیری از موازی کاری دستگاه‌ها و نهادهای مختلف که در حوزه کودکان کار و خیابان فعالیت دارند و استفاده بهینه از سرمایه‌های مادی و انسانی با ارائه مدل مطلوب جهت مدیریت کلان مسئله، کاهش نقش احتمالی این کودکان در گسترش آسیب‌های اجتماعی، حمایت از حقوق کودکان و ساماندهی کودکان کار و خیابان و توانمندسازی ایشان.

بر اساس آمار سازمان جهانی کار سالانه ۲۵۰ میلیون کودک ۵ تا ۱۴ ساله در جهان محروم از کودکی می‌شوند. طبق این آمار ۱۲۰ میلیون نفر از آن‌ها وارد بازار کار می‌شوند و مشغول به کار تمام وقت می‌شوند. ۶۱ درصد این کودکان در آسیا، ۳۲ درصد در آفریقا و ۷ درصد در آمریکای لاتین زندگی می‌کنند. به نظر می‌رسد کودکانی که از تحصیل باز می‌مانند نیاز و تقاضای بیشتری از کودکانی که در مدرسه حضور می‌یابند داشته باشند. فقدان آمار قابل اطمینان از تعداد واقعی این کودکان، مسئله را پیچیده‌تر می‌سازد. در ایران آمار دقیقی از این کودکان وجود ندارد.

بنا به نظر وزیر آموزش و پرورش (سال ۱۳۸۲) در ایران تعداد ۳۵۰ هزار کودک ترک تحصیل و تعداد ۱۵۰ هزار کودک فرصت ثبت نام در مدرسه را پیدا نکرده‌اند که یکی از دلایل عمده ترک تحصیل کودکان فقر خانوادگی است.

۹۵ درصد از کودکان خیابانی پسر و سن آن‌ها بین ۵ تا ۱۸ سال است. حدود ۹۰ درصد از کودکان خیابانی دارای پدر یا مادر هستند که اعضای جمعیت خانواده آن‌ها به طور میانگین ۸ نفر است. ۸۰ درصد از این خانواده‌ها مهاجر که ۶۴ درصد از روستاها و ۳۶ درصد از کشورهای دیگر از جمله افغانستان است که ۴۲ درصد از ایشان فاقد شناسنامه‌اند.

در مجموع به نظر می‌رسد علیرغم تلاش‌های متعدد نهادهای رسمی و غیررسمی در خصوص مدیریت مسئله کودکان کار و خیابان، تلاش‌های صورت گرفته منجر به تحقق اهداف این حوزه و به طور مشخص کاهش آمار این کودکان و نیز کاهش مشکلات مربوط به آن‌ها نشده است.

این نوشتار درصدد است با بررسی نقاط قوت، ضعف و تهدیدها و فرصت‌ها در سازمان‌های دولتی و نهادهای غیردولتی که در این عرصه فعالیت دارند و با ارائه پیشنهادهای جهت سیاست‌گذاری بلندمدت دولت

سؤالات و فرضیه‌های تحقیق

سؤال اصلی که این مقاله به دنبال آن است عبارت است از: وضعیت مطلوب در رابطه با مدیریت ساماندهی کودکان کار و خیابان شهر تهران در سازمان‌های مرتبط چگونه باید باشد؟

با در نظر گرفتن سؤال اصلی، می‌توان این فرضیه اصلی را مطرح نمود که مدل مدیریتی موجود در سازمان‌های دولتی و غیردولتی، جهت ساماندهی کودکان کار و خیابان شهر تهران موفق نبوده است.

بر این اساس تغییر ساختارهای سازمان‌دهی و حاکمیت تفکر ماتریسی می‌تواند در بهبود و حل و فصل مسائل کودکان کار و خیابان مفید واقع شود.

همچنین فرضیات فرعی این مقاله در ۴ حوزه مهم مدیریتی شامل برنامه‌ریزی و نظارت، تقسیم وظایف سازمان‌های مرتبط، خدمات رفاهی و حمایتی دولت و واگذاری امور کودکان کار و خیابان به سازمان‌های مردم‌نهاد می‌باشد.

کودک کار و خیابان

کودک خیابانی به افراد زیر ۱۸ سال اطلاق می‌شود که بیشتر عمر خود را در خیابان و مشغول کارهای غیرقانونی (تکدی‌گری، مشاغل کاذب، جرائم و...) می‌باشند. بنا به تقسیم‌بندی یونسف کودکان خیابانی به ۴ دسته تقسیم می‌شوند: کودکان بدون خانواده که نوعاً کارتن خوابند، کودکانی که علی‌رغم داشتن خانواده به دلایلی تنها و جدا و در خیابان زندگی می‌کنند، کودکانی که خانواده دارند و بنا به دلایلی از جمله فقر، بیشتر در خیابان پرسه می‌زنند و کودکانی که توسط سازمان‌های مسئول و مراکز حمایتی نگهداری می‌شوند. در این جا باید گفت بر طبق ادبیات موجود، موضوع کودکان کار و خیابان یکی از مهم‌ترین آسیب‌های اجتماعی در جوامع در حال توسعه به شمار می‌رود. در جوامع مختلف از این کودکان برای فحشا،

قاچاق مواد مخدر و بزه‌کاری علیه افراد و اموال، بهره‌برداری می‌شود و در معرض سوء استفاده، اعتیاد، امراض مقاربتی و آسیب در اثر خشونت و مرگ قرار می‌گیرند. (افروز و حاتمی، ۱۳۸۹)

در پیمان جهانی حقوق کودک که نمایندگان ۱۹۱ کشور جهان در مجمع عمومی سازمان ملل متحد در سال ۱۹۸۸ آن را پذیرفته‌اند و ایران نیز از سال ۱۳۷۳ به صورت مشروط آن را پذیرفته، کودک کسی است که کمتر از ۱۸ سال داشته باشد مگر این‌که بر اساس قانون ملی قابل اعمال سن قانونی کمتر تعیین شده باشد.

بدین خاطر می‌توان گفت: «کودکان خیابانی» معمولاً به کودکان و نوجوانان زیر ۱۸ سال که به طرق گوناگون در خیابان‌ها مشغول زندگی هستند گفته می‌شود. تعداد تخمینی کودکان و نوجوانان خیابانی در جهان از ۳۰ تا ۱۷۰ میلیون نفر در نوسان است.

بر اساس نتایج آماری دیگری در این خصوص در حال حاضر ۱۰۰ میلیون کودک خیابانی در جهان وجود دارد که نیمی از آن‌ها در کشورهای آمریکای لاتین و بقیه عمدتاً در کشورهای آفریقایی و آسیایی به سر می‌برند. تنها در آنکارا و استانبول ترکیه نزدیک به ۱۰ هزار کودک خیابانی وجود دارد و در کنیا این میزان در حدود ۱۶۰ هزار نفر است.

گرچه آمار نسبتاً دقیقی از تعداد کودکان خیابانی در دسترس نیست، گزارش‌های موجود حکایت از افزایش نسبی این معضل اجتماعی در جهان دارد. نبود امکان دستیابی به تعداد دقیق کودکان خیابانی عمدتاً به دلیل زندگی پنهانی، جابه‌جایی آنان و متغیر بودن تعداد آنان در زمان‌های گوناگون است.

در ایران نیز متأسفانه آمار دقیقی در دست نیست، لکن بنا به گزارش‌های غیررسمی فقط در تهران برآورد شده که ۲۰ هزار کودک خیابانی با سرپرست یا بدون سرپرست زندگی می‌کنند.

خیابان برای تأمین منابع مالی فعالیت می‌کنند و یا آن دسته از کودکانی که به تکدی‌گری مشغول هستند، کودک کار و خیابان شناخته شده و توسط ضابطان شهرداری جمع‌آوری می‌شوند.

شناسایی اولیه این کودکان توسط مددکاران سازمان رفاه صورت می‌گیرد. جمع‌آوری این افراد نیز پس از برقراری ارتباط دوسویه میان مددکار و کودک و جلب اعتماد او انجام می‌شود. شهرداری نیز، تنها وظیفه جمع‌آوری آنها را بر عهده دارد.

برای کلیه افراد جمع‌آوری شده پرونده‌ای حاوی اطلاعات شخصی آنها جمع‌آوری می‌شود و پس از اینکه مشخص شد افراد جمع‌آوری شده در سن کودکی (زیر ۱۸ سال) قرار دارند، به مراکز بهزیستی تحویل خواهند شد و طبقاً اقدامات بعدی برای ساماندهی کودکان نیازمند حکم قضایی است.

تعدادی از این کودکان تحویل خانواده‌های خود می‌شوند و عده‌ای نیز با حکم دستگاه قضایی در بهزیستی نگهداری می‌شوند.

معمولاً آن دسته از کودکان که به خانواده‌های خود تحویل می‌شوند، دوباره به خیابان‌ها بازمی‌گردند و به همین خاطر بسیاری از کسانی که توسط ضابطان شهرداری جمع‌آوری می‌شوند، تکراری هستند.

بخشی از کودکان کار و خیابان، غیر ایرانی و از اتباع بیگانه هستند و اغلب این افراد از اتباع بیگانه غیرمجاز هستند که به صورت غیرقانونی در کشور ساکن شده و فرزندان خود را وسیله امرار معاش خانواده قرار داده‌اند که این دسته از کودکان نیز به بهزیستی تحویل می‌شوند و اقدامات بعدی در خصوص شناسایی خانواده آنها و در مرز با همکاری پلیس اتباع بیگانه و اداره کل اتباع بیگانه وزارت کشور انجام می‌شود.

در کشور ما مسئله کودکان خیابانی امر جدیدی نیست، لکن افزایش چشمگیر آن در سال‌های اخیر باعث جلب توجه خاص مسئولان شده است و صرف‌نظر از چهره نامناسبی که در شهرها ایجاد کرده، تبعاتی دارد و دست‌های پنهان و منفوری که پشت این پدیده قرار گرفته زندگی و آینده این کودکان و نوجوانان را به طور جدی به مخاطره انداخته است.

سازمان تأمین اجتماعی برای تعریف کودکان خیابانی معیارهای خاصی دارد. از نظر این سازمان کودکان خیابانی، کودکانی ۷ تا ۱۵ ساله، ایرانی‌الاصل، دارای شغل کاذب و بی‌بهره از آموزش هستند.

درحالی‌که در بررسی‌هایی که اخیراً انجام شده از ۲۰۰ کودک خیابانی، فقط ۹۰ نفر آن‌ها ایرانی و ۱۱۰ نفر دیگر مهاجران خارجی بوده‌اند. ضمن این‌که با توجه به تعریف سازمان تأمین اجتماعی فقط ۴۵ نفر از آن‌ها کودک خیابانی قلمداد می‌شوند. افزایش کودکان خیابانی در سال‌های اخیر منحصر به تهران نبوده و در شهرهای دیگر از جمله شهرهای زیارتی نیز رخ داده است. تعداد کودکان خیابانی استان خراسان در سال ۱۳۸۰ نسبت به سال ۱۳۷۹، ۳۹ درصد افزایش داشته است. طبق همین گزارش ۱۱ درصد کودکان خیابانی در این استان بی‌سرپرست هستند. ۳۴ درصد آن‌ها به کار اشتغال دارند و ۵۵ درصد آنان به صورت عادی در کنار والدین خود در خیابان‌ها کار می‌کنند.

از سوی دیگر، آمار نشان می‌دهد که پس از تهران به ترتیب مشهد و قم بیشترین تعداد کودکان خیابانی را دارد که علت اصلی آن زیارتی بودن این شهرهاست.

سیاست‌های اجتماعی و رفاهی ایران برای ساماندهی کودکان کار و خیابان

خبرگزاری ایسنا به نقل از زارع صفت، مدیرعامل سازمان رفاه، خدمات و مشارکت‌های اجتماعی شهرداری می‌نویسد، کلیه افراد زیر ۱۸ سال که در

- در این میان شهرداری هیچ کودکی را در مراکز خود نگهداری نمی‌کند چرا که این اقدام غیرقانونی است.
- در حال حاضر متولی اصلی کودکان سازمان بهزیستی است و نگهداری از آنها حتی در مراکز بهزیستی نیز، تنها با حکم قضایی میسر است.
- ممکن است بهزیستی به دلیل فقدان ظرفیت یا هر دلیل دیگری، امکان نگهداری از برخی کودکان جمع‌آوری شده را نداشته باشد که در این صورت با هماهنگی قاضی آنها را به خانواده‌شان تحویل می‌دهد.
- در این میان نیروی انتظامی نیز در زمینه شناسایی و معرفی کودکان رها شده در خیابان به بهزیستی و در بعضی مواقع کنترل امنیت در انجام فعالیت‌های مددکاران بهزیستی مشارکت دارد.
- ارزیابی از فعالیت‌های صورت گرفته انجام نمی‌شود و این مسئله باعث هدر رفتن هزینه‌های مادی و معنوی می‌شود و کماکان شاهد افزایش تعداد کودکان در خیابان هستیم.
- کمبود منابع و امکانات وجود دارد. برای مثال سامان بهزیستی فضای کافی برای نگهداری کودکان جمع‌آوری شده ندارد لذا جمع‌آوری را متوقف می‌کند.
- حل مسئله برای سازمان‌ها در اولویت یکسان قرار ندارد لذا برخی از این سازمان‌ها ممکن است تمام و یا بخشی از مأموریت‌های خود را انجام ندهند.
- ساماندهی به شیوه واقعی صورت نمی‌گیرد لذا پس از مدت کوتاهی کودکان ساماندهی شده دوباره به خیابان بازمی‌گردند.

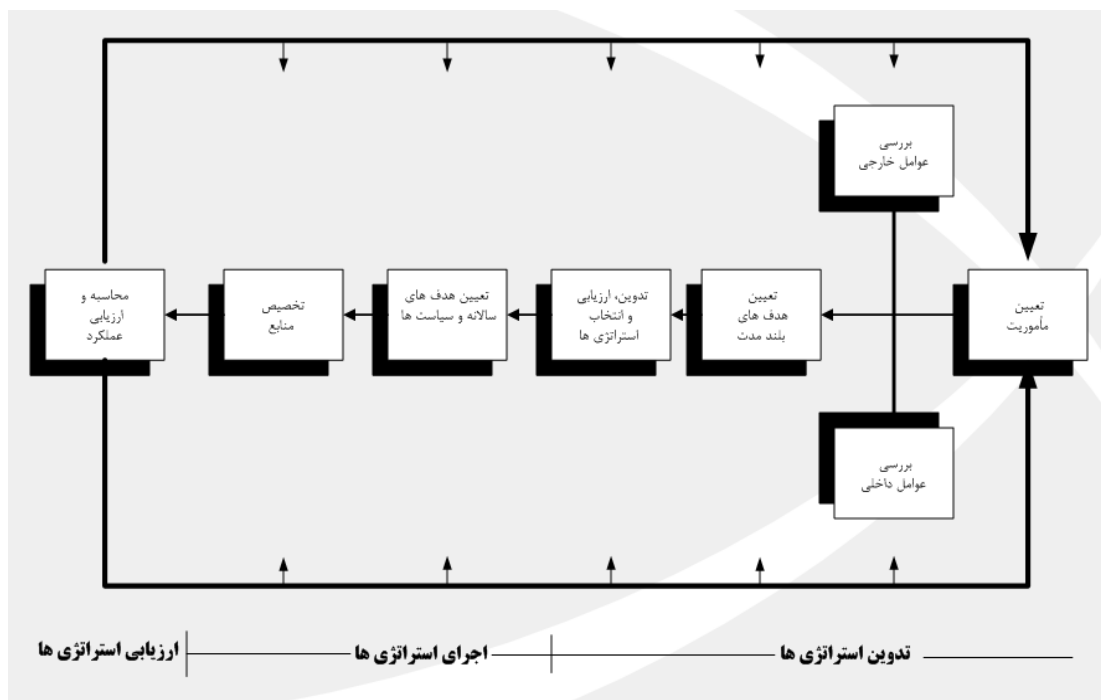
مدیریت استراتژیک

- می‌توان مدیریت استراتژیک را بدین گونه تعریف کرد: هنر و علم تدوین، اجرا و ارزیابی تصمیمات و وظیفه‌ای چندگانه که سازمان را قادر می‌سازد به هدف-های بلندمدت خود دست یابد. همان‌گونه که از این تعریف استنباط می‌شود در مدیریت استراتژیک برای کسب موفقیت سازمانی بر چندین عامل تاکید می‌شود: هماهنگ کردن مدیریت، بازاریابی، امور مالی، تولید (عملیات)، تحقق و توسعه سیستم‌های اطلاعات رایانه-ای.
- فرایند مدیریت استراتژیک دربرگیرنده سه مرحله می‌باشد: تدوین استراتژی‌ها، اجرای استراتژی‌ها و ارزیابی استراتژی‌ها. (فرد آر. دیوید، ۱۳۷۹، ۲۴)
- مراحل مختلف و فرایندهای مدیریت استراتژیک در قالب الگوی جامع مدیریت استراتژیک در تصویر ۱-۲ ارائه شده است:

ارزیابی وضع موجود جهت ساماندهی کودکان کار

و خیابان

- علیرغم تلاش‌هایی که در زمینه ساماندهی کودکان کار و خیابان توسط سازمان‌های مختلف صورت می‌گیرد، می‌توان بیشترین اشکالات وضع موجود را موارد زیر برشمرد که برطرف نشدن آن سبب هدر رفتن انرژی این سازمان‌ها خواهد شد:
- سازمان‌های فعال در حوزه کودکان کار و خیابان عملکرد هماهنگی ندارند
- عملکرد برخی از سازمان‌ها در زمان اجرا سلیقه‌ای است و هدف‌های مدیران مراکز با یکدیگر متفاوت است.
- فعالیت‌ها روی بستر سیاسی انجام می‌شود و مقطعی است.

تصویر ۱: الگوی جامع مدیریت استراتژیک

همانگ در میان نهادهای مرتبط و دستگاه‌های رسمی و غیررسمی در حوزه اجتماعی می‌باشد که این مهم به دلیل تنوع و فزونی این نهادها می‌باشد در حالیکه کمترین انسجام و همگرایی در میان آن‌ها وجود ندارد. این امر موجب خنثی‌سازی عملکردها و اتلاف منابع شده است. یکی از راه حل‌های این مشکل استفاده از رویکرد ماتریسی در برنامه‌ریزی اجتماعی می‌باشد. رویکرد ماتریسی به معنی ایجاد هماهنگی و تقسیم کار در میان نهادها و دستگاه‌های مرتبط و پیرامون یک مأموریت خاص است. مسایل مهم در اینجا نحوه تعیین نهادها، جلب مشارکت آن‌ها و شیوه تقسیم مسئولیت بین آن‌ها می‌باشد که در این پژوهش به آن‌ها اشاره می‌شود.

به عقیده لوتر گیولک تمام فعالیت‌های مدیریت از هفت عنصر برنامه‌ریزی^۱ سازمان‌دهی^۲، به کار گماردن^۳، هدایت^۴، هماهنگ کردن^۵، گزارش کردن^۶ و بودجه‌بندی^۷ تشکیل یافته است

در اصطلاح کلی، مدیریت استراتژیک تصمیمات و فعالیت‌های یکپارچه در جهت توسعه استراتژی‌های مؤثر، اجرا و کنترل نتایج آنهاست. بنابراین مدیریت استراتژیک فعالیت‌های مربوط به بررسی، ارزشیابی و انتخاب استراتژی‌ها، اتخاذ هر گونه تدابیر درون و بیرون سازمانی برای اجرای این استراتژی‌ها و در نهایت کنترل فعالیت‌ها انجام شده را در برمی‌گیرد.

در پژوهش حاضر از آن جا که مدیریت اجتماعی در سطح کلان در نظر گرفته شده تا به استقرار یک نظام منسجم و هماهنگ در میان نهادهای مرتبط و دستگاه‌های رسمی و غیررسمی در حوزه اجتماعی بپردازد لذا نوع نگاه انتخاب شده بر مبنای مدیریت استراتژیک بوده و ارائه مدل تقسیم کار پیشنهادی در انتهای پژوهش نیز بر اساس همین الگوست.

رویکرد ماتریسی در مدیریت

یکی از مشکلات اساسی در برنامه‌ریزی اجتماعی در سطح کلان، عدم استقرار یک نظام منسجم و

مأموریت‌های هر کدام از نهادها معلوم و مشخص می‌شود.

۵. از آنجا که هدف نهایی ماتریس تحقق هدف کلی می‌باشد با استفاده از مکانیسم‌های مدیریتی مثل تخصیص اعتبارات و منابع، ارزیابی عملکرد دستگاه‌های ذی‌ربط، طراحی مدل مدیریت دانش در بین سازمان‌ها و ... می‌توان امیدوار بود که تجزیه و تفکیک ایجاد شده و در نهایت به سمت نقطه عزیمت اولیه و تحقق هدف کلی یاری رساند. (حاجیانی، ۱۳۹۱، ۲۱)

روش‌شناسی پژوهش

با توجه به این که بررسی مسائلی که ابعاد مختلف دارد نیازمند مراجعه به افرادی است که در این حوزه صاحب‌نظر می‌باشند لذا جامعه آماری این پژوهش شامل تمامی صاحب‌نظران در ابعاد مختلف از سامان‌دهی کودکان کار و خیابان شهر تهران می‌باشد. این صاحب‌نظران شامل مدیران، کارشناسان و مددکاران اجتماعی در سازمان‌های مددکاری اجتماعی می‌شوند.

نوع تحقیق حاضر بر حسب هدف، تحقیق کاربردی است. به طور خلاصه، تحقیق حاضر از نظر هدف، کاربردی و از حیث روش، توصیفی است. برای جمع‌آوری اطلاعات از پرسشنامه مستقیم برای جمع‌آوری اطلاعات استفاده گردیده است. به منظور تعیین ضریب قابلیت اعتماد از روش ضریب آلفای کرونباخ استفاده شد. این روش برای محاسبه هماهنگی درونی ابزار اندازه‌گیری از جمله پرسشنامه به کار می‌رود. مقدار آلفای کرونباخ برای سؤالات بیست‌گانه پرسشنامه معادل ۰/۸۶۵ بوده است.

در اینجا تفکر ماتریسی معطوف به دو بخش سازمان‌دهی و هماهنگ کردن می‌باشد. ناگفته پیداست که یکی از مقدمات ضروری برای کار ماتریسی، ایجاد فرهنگ مشترک، آرمان مشترک و فضای هنجاری مشترک برای تمامی اعضا و مشارکت کنندگان است.

برای جلب و جذب مشارکت نهادهای عضو ماتریس فرهنگی باید به ظرفیت‌ها و توانایی‌ها و پتانسیل‌ها هر سازمان توجه نمود و از آنها استفاده کرد. به عبارتی باید توجه کرد که ذی‌حقان و ذینفعان از چه امکاناتی برخوردار هستند؟ باید گفت ظرفیت در اینجا شامل کلیه فعالیت‌های روتین، سطحی و مأموریت‌های ذاتی یک سازمان، اماکن و ظرفیت‌های فیزیکی، امکانات رسانه‌ای و فضای مجازی، تولیدات و رسانه‌ای و محصولات و انتشارات و نیز امکانات و پتانسیل‌های تبلیغی موجود می‌باشد.

بر این اساس برای طراحی ماتریس فرهنگی یک فعالیت خاص طی کردن مراحل زیر ضروری است:

۱. تعیین هدف و موضوع مشخص و انتخاب یک هدف محوری (با رویکرد هسته‌ای) بر اساس یک نیاز، ضرورت و یا اهداف کلی‌تر و یا تقاضاها، نیازها و مطالبات شهروندان و یا انتظارات سلسله مراتب درون سازمان به وجود می‌آید.
۲. در گام دوم هدف به اجزاء یا مؤلفه‌های اصلی آن تجزیه و خرد می‌شود. تجزیه یک فعالیت می‌تواند بر اساس ابعاد، مراحل و یا گام‌های زمانی آن باشد.
۳. در گام سوم، بایستی سازمان‌ها و نهادها و مؤسسات درون سازمانی برون سازمانی و نیز نهادهای مدنی و غیردولتی که می‌توانند (یا بر اساس الزامات قانونی) بایستی در تحقق اهداف کلی یا اهداف خرد ماتریس نقش آفرینی نمایند، معین شوند.
۴. در گام چهارم فعالیت‌های تخصصی یا تجزیه شده به هر نهاد یا سازمان تخصیص داده می‌شود و

جدول ۱: روش و ابزار گردآوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات

هدف	روش تحقیق	روش نمونه‌گیری	نمونه	ابزار	مبنای تصمیم	روش تحلیل
شناسایی آسیب‌ها و راهکارها	مطالعه کانونی	قضاوتی	۱۵ نفر	مصاحبه	ضریب اتفاق نظر	ضریب همبستگی کندال
آزمون تأییدی راهکارها	پیمایش	تصادفی ساده	۳۱ نفر	پرسشنامه	میانگین و واریانس	آزمون میانگین

برگزیده شدند و همچنین ۱۵ نفر برای مطالعه کانونی نامزد شدند که این افراد دارای پست‌های اجرایی در زمینه ساماندهی کودکان کار و خیابان شهر تهران بودند.

در فاز دوم این تحقیق از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده استفاده شده است.

تحلیل یافته‌های فاز اول: شناسایی راهکارها

در انجام فاز اول تحقیق از مطالعه کانونی استفاده شده است. در این مطالعه با بهره‌گیری از نظرات پانزده تن از نظرات خبرگان، محورهای اصلی از طریق مصاحبه‌های عمیق شناسایی گردید. در دور اول از انجام مصاحبه‌های عمیق با مراجعه به نظرات خبرگان و جمع‌بندی نظرات آنها مهم‌ترین راهکارهای در جهت توسعه مدیریت مطلوب جهت سامان دهی کودکان کار و خیابان شهر تهران به صورت محورهای مندرج در جدول شماره ۲ به دست آمد.

در ادامه با جمع‌بندی هر کدام از این محورها مجدداً در دور دوم مصاحبه‌ها با تمرکز بر موضوعاتی غیر از قوانین و مقررات و همچنین تقسیم وظایف، سعی شد تا از ابعاد مختلفی به موضوع نگاه شود. در جمع‌بندی این دور از مصاحبه‌ها که با دوازده نفر از خبرگان انجام شد، نتایج به صورت جدول زیر به دست آمد.

برای تعیین نمونه آماری در فاز اول که شناسایی آسیب‌ها و وظایف سازمان‌ها و نهادها در زمینه ساماندهی کودکان کار و خیابان است و با توجه به روش تحقیق که مطالعه کانونی می‌باشد، از روش نمونه‌گیری قضاوتی استفاده شد. در روش مطالعه کانونی مجموعه‌ای از پرسش و پاسخ‌ها یا دوره‌های متوالی به همراه بازخورد کنترل شده است که به اتفاق نظر میان یک گروه از افراد خبره درباره موضوعی خاص می‌انجامد (اشمیت^۸، ۲۰۰۷). در این روش با مشارکت افرادی انجام می‌شود که در موضوع پژوهش دارای دانش و تخصص باشند. این افراد با عنوان اعضای پانل شناخته می‌شوند. گزینش اعضای واجد شرایط برای پانل از مهم‌ترین مراحل این روش به حساب می‌آید، زیرا اعتبار نتایج کار بستگی به شایستگی و دانش این افراد دارد (پاول^۹، ۲۰۰۳). برای انتخاب اعضای پانل از نمونه‌گیری هدفدار یا قضاوتی که یکی از روش‌های نمونه‌گیری غیر احتمالی است، استفاده شده است. روش نمونه‌گیری قضاوتی بر این فرض استوار است که دانش پژوهشگر درباره جامعه برای دست‌چین کردن اعضای پانل قابل استفاده است. در صورتی که پژوهشگر خود تمام افراد مناسب را برای عضویت در پانل شناسد، می‌تواند از روش نمونه‌گیری زنجیره‌ای^{۱۰} نیز استفاده کند که نوعی دیگر از روش‌های غیر احتمالی به حساب می‌آید. بر این اساس، اعضای پانل برای این پژوهش به صورت نمونه‌گیری غیر احتمالی و از روش هدفدار یا قضاوتی

جدول ۲: مهم‌ترین محورهای شناسایی شده توسعه مدیریت مطلوب جهت ساماندهی کودکان کار و خیابان در

دور اول مصاحبه‌ها

۱	تصویب قوانین جدید در حوزه رفاه اجتماعی
۲	تشخیص خلأهای قانونی و تهیه لایحه جهت ارائه به مجلس
۳	تهیه گزارش سالانه از فعالیتهای نهادهای مختلف
۴	بررسی میزان تحقق اهداف و اصلاح تقسیم وظایف و فعالیت‌ها
۵	ارائه گزارش‌ها وضعیت اجتماعی کشور
۶	تقسیم وظایف بین نهادها

جدول ۳: مهم‌ترین محورهای شناسایی شده توسعه مدیریت مطلوب جهت ساماندهی کودکان کار و خیابان در

دور دوم مصاحبه‌ها

۱	تخصیص اعتبار به نهادهای فعال در این حوزه
۲	انجام فعالیتهای پژوهشی در حوزه کودکان کار و خیابان
۳	تهیه آمار دقیق از کودکان کار و خیابان
۴	ارائه تسهیلات اعتباری اشتغال‌زا به خانواده‌های جویای کار کودکان کار و خیابان
۵	ارائه گزارش سالانه به کمیته تخصصی آسیب شناسی کودکان کار و خیابان وزارت کشور
۶	تأمین اعتبار مورد نیاز جهت انجام فعالیتهای
۷	شناسایی، جذب، پذیرش و توانمندسازی کودکان کار و خیابان
۸	صدور کلیه احکام قضایی در مراحل اجرای ساماندهی
۹	ارائه مشاوره حقوقی لازم جهت تسهیل ساماندهی
۱۰	تأمین نیازهای بهداشتی و درمانی کودکان کار و خیابان و خانواده ایشان

اطمینان از نتایج به دست آمده، مصاحبه‌های تکمیلی دیگری را با چند خبره دیگر که در دور دوم موفق به برگزاری مصاحبه با آنها نشده بود، انجام داد. این افراد چند محور دیگر به این عوامل اضافه کردند. جمع‌بندی این نظرات در جدول سوم ارائه شده است.

به نظر می‌رسد که راهکارهای ارائه شده که در برگیرنده مهم‌ترین مسائل مدیریتی است تا حدود زیادی کامل باشد زیرا خبرگان مورد تحقیق، با مشاهده نتایج مصاحبه‌های دوره‌های اول و دوم، نکته جدیدی به آن اضافه نکرده و بیان می‌کردند که این عوامل جزو عوامل ضروری برای توسعه مدیریت کارآمد جهت ساماندهی کودکان کار و خیابان است. محقق پس از

جدول ۴- مهم‌ترین محورهای شناسایی شده توسعه مدیریت مطلوب جهت ساماندهی کودکان کار و خیابان

در دور سوم مصاحبه‌ها

۱	تأمین پزشک و روان‌پزشک و پرستار جهت مراکز ساماندهی کودکان
۲	ارائه گزارش سالانه به کمیته تخصصی آسیب شناسی کودکان کار و خیابان وزارت کشور
۳	آگاه‌سازی خانواده‌ها از طریق طرح مسئله در انجمن اولیا و مربیان
۴	شناسایی دانش‌آموزانی که در معرض آسیب هستند از طریق مشاور مدرسه با همکاری مددکار بهزیستی

جدول ۵: ضریب همبستگی کندال در دوره‌های اول تا سوم

گروه اول	گروه دوم	گروه سوم	
۵	۵	۵	تعداد
.663	.672	.695	ضریب همبستگی کندال (الف)
4.500	10.750	16.680	کای دو
۴	۴	۴	درجه آزادی
.034	.005	.001	شناسه

مدل پیشنهادی بر اساس پاسخ‌های گروه خبرگان باشد. ارتباط بین محورهای حاصل از مصاحبه‌های گروه کانونی و همچنین مؤلفه‌های اصلی مدل در جدول شماره ۶ ارائه شده است.

برای هر کدام از مؤلفه‌های چهارگانه در مدل که شامل برنامه‌ریزی و نظارت بر سازمان‌های مرتبط، تقسیم وظایف سازمان‌های مرتبط، خدمات رفاهی و حمایتی دولت و ساماندهی کودکان کار و نهایتاً واگذاری امور کودکان کار و خیابان شهر تهران به سازمان‌های مردم‌نهاد توسط دولت می‌باشد، محورهای حاصل از فاز اول گنجانده شده و ارتباط بین آنها برقرار گردیده است. برای اطمینان از اعتبار جدول فوق، با دو نفر از کارشناسان که همکاری نزدیکی با محققان در طول اجرای مصاحبه‌های تخصصی داشتند، مواردی جابجا شد که نهایتاً جدول فوق طراحی شد. این جدول، مبنای پرسشنامه فاز دوم قرار گرفت که در آن از نمونه آماری منتخب (کارشناسان) پرسیده شده بود که تا چه اندازه هر کدام از این محورها را برای توسعه مدل مدیریت مطلوب و کارآمد در جهت ساماندهی کودکان کار و خیابان ضروری می‌دانند. در ادامه و در بخش بعد، نتایج استنباطی فاز دوم ارائه می‌شود.

یافته‌های فاز دوم

به منظور تحلیل داده‌های تحقیق و استنباط آماری از تحلیل‌های گوناگونی استفاده شده است. ابتدا به

این محورها به عنوان مهم‌ترین محورها در نظر گرفته شده است. نهایتاً پرسشنامه‌ای از این عوامل تهیه شد و بین خبرگان توزیع شده و از آنها خواسته شده تا نظر خود را ابراز دارند. برای تعیین میزان همخوانی نظرات خبرگان با هم از ضریب همبستگی تاو کندال استفاده شد. این ضریب در جدول زیر نتیجه آزمون ضریب همبستگی ارائه شده است که حد کفایت بین نظرات و همچنین اجماع نظر را نشان می‌دهد.

میزان شناسه برای هر سه گروهی که پرسشنامه برای آنها ارسال شده است، کمتر از ۰/۰۵ است و بنابراین این آزمون اعتبار دارد. ضریب همبستگی برای این سه گروه نشان می‌دهد که هر سه ضریب نزدیکی بسیار کمی به هم دارند و اختلاف بین بزرگترین و کوچکترین ضریب معادل ۰/۰۳۲ است که این میزان کمتر از ۰/۱ می‌باشد. می‌توان ادعا کرد که اتفاق نظر بین خبرگان در خصوص محورهای شناسایی شده در خصوص توسعه مدیریت کارآمد و ساماندهی کودکان کار و خیابان شهر تهران وجود دارد. بر این اساس، این محورها به عنوان مبنایی برای ادامه تحقیق در فاز دوم قرار می‌گیرد.

تحلیل یافته‌های فاز دوم: تأیید راهکارها

پس از شناسایی راهکارهای توسعه مدیریت کارآمد برای ساماندهی کودکان کار و خیابان که در جداول بخش قبل عنوان شد، اکنون محورهای اصلی که مطابق با فرضیه‌های تحقیق است، را می‌توان ارائه نمود تا

جدول ۶: مؤلفه‌ها و محورهای مدل نهایی پژوهش

مؤلفه‌های مدل	محورهای اصلی
برنامه‌ریزی و نظارت بر سازمان‌های مرتبط	۱. تصویب قوانین جدید در حوزه رفاه اجتماعی ۲. تشخیص خلأهای قانونی و تهیه لایحه جهت ارائه به مجلس ۳. تهیه گزارش سالانه از فعالیت‌های نهادهای مختلف ۴. انجام فعالیت‌های پژوهشی در حوزه کودکان کار و خیابان
تقسیم وظایف سازمان‌های مرتبط	۵. تقسیم وظایف بین نهادها ۶. بررسی میزان تحقق اهداف و اصلاح تقسیم وظایف و فعالیت‌ها ۷. ارائه گزارش‌ها وضعیت اجتماعی کشور ۸. تهیه آمار دقیق از کودکان کار و خیابان
خدمات رفاهی و حمایتی دولت و ساماندهی کودکان کار	۹. ارائه گزارش سالانه به کمیته تخصصی آسیب‌شناسی کودکان کار و خیابان وزارت کشور ۱۰. ارائه تسهیلات اعتباری اشتغال‌زا به خانواده‌های جویای کار کودکان کار و خیابان ۱۱. شناسایی، جذب، پذیرش و توانمندسازی کودکان کار و خیابان ۱۲. صدور کلیه احکام قضایی در مراحل اجرای ساماندهی ۱۳. ارائه مشاوره حقوقی لازم جهت تسهیل ساماندهی ۱۴. تأمین نیازهای بهداشتی و درمانی کودکان کار و خیابان و خانواده ایشان ۱۵. آگاه‌سازی خانواده‌ها از طریق طرح مسئله در انجمن اولیا و مربیان
واگذاری امور کودکان کار و خیابان شهر تهران به سازمان‌های مردم‌نهاد توسط دولت	۱۶. تخصیص اعتبار به نهادهای فعال در این حوزه ۱۷. تأمین اعتبار مورد نیاز جهت انجام فعالیت‌ها ۱۸. تأمین پزشک و روان‌پزشک و پرستار جهت مراکز ساماندهی کودکان ۱۹. شناسایی دانش‌آموزان در معرض آسیب از طریق مشاور مدرسه با همکاری مددکار ۲۰. ارائه خدمات آموزشی و فرهنگی به کودکان و خانواده ایشان توسط سازمان‌های مردم‌نهاد

منظور آزمون فرضیه‌ها از تحلیل همبستگی بهره گرفته شده سپس با استفاده از آزمون میانگین t استودنت فرضیه‌ها مورد آزمون قرار گرفته است. برای بررسی نرمال بودن متغیر وابسته از آزمون کولموگروف-اسمیرنوف استفاده شده است. این آزمون جهت بررسی ادعای مطرح شده در مورد توزیع داده‌های یک متغیر کمی مورد استفاده قرار می‌گیرد و با استفاده از مقایسه تابع تجمعی احتمال داده‌ها و تابع تجمعی احتمال توزیع نرمال، فرض پیروی داده‌ها از توزیع نرمال را بررسی می‌کند. نتایج آزمون سنجش نرمال بودن در جدول شماره ۷ ارائه شده است. با توجه به سطح معناداری آزمون (۰/۶۹۶ که بیشتر از ۰/۰۵ است)، فرض صفر رد نمی‌شود و ادعای نرمال بودن داده‌ها تأیید می‌گردد. به عبارت دیگر، توزیع مشاهده شده با توزیع نرمال یکسان بوده و تفاوتی بین این دو وجود ندارد. بر اساس آماره کولموگروف-اسمیرنوف در جدول، داده‌ها نرمال بوده و از مقادیر بالایی برخوردار هستند. برای مثال مقدار شناسه برای تقسیم وظایف میزان ۰،۶۱۷ می‌باشد که دارای میزان مطلق زیادی است. برای سایر متغیرها نیز آماره محاسبه شده به همین ترتیب است. با استفاده از نتایج این آزمون می‌توانیم از آمار پارامتریک برای تحلیل اطلاعات استفاده کنیم.

جدول ۷: نتایج آزمون کولموگروف - اسمیرنف

برنامه‌ریزی و نظارت	تقسیم وظایف	خدمات رفاهی و حمایتی	واگذاری به سازمان‌های مردم‌نهاد	تعداد
31	31	31	31	
3.6129	3.4968	3.5484	3.4258	میانگین
.49933	.51864	.31089	.38207	انحراف معیار
.221	.136	.175	.192	مطلق
.102	.136	.110	.131	مثبت
-.221	-.108	-.175	-.192	منفی
1.231	.756	.975	1.068	آماره کولموگروف - اسمیرنف
.97	.617	.298	.204	شناسه (دو دامنه)

a. Test distribution is Normal.

b. Calculated from data.

یافته‌های تحقیق را می‌توان با تمرکز بر فرضیه‌ها بیان نمود. با توجه به اینکه فرضیه‌های پژوهش که شامل چهار فرضیه فرعی است، از توزیع نرمال برخوردار هستند، از آزمون میانگین پارامتریک تی-استودنت استفاده شد.

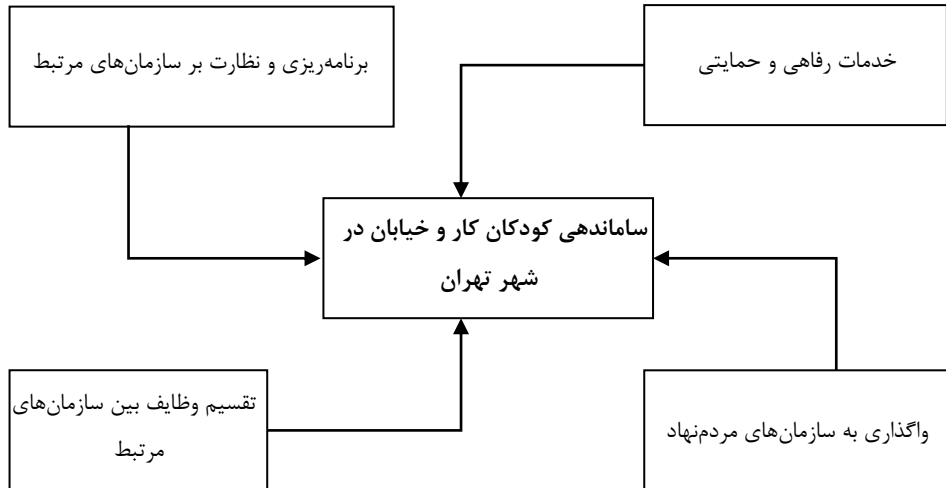
برای اولویت‌بندی مؤلفه‌ها از آزمون فریدمن استفاده می‌شود. بر اساس سطح معنی‌داری جدول فوق که کمتر از ۰/۰۵ است نتیجه می‌گیریم که فرض صفر رد می‌شود پس بین میانگین رتبه مؤلفه‌ها تفاوت معناداری وجود دارد. اکنون بر اساس همین آزمون، اولویت‌بندی محورها نیز ارائه می‌شود:

جدول ۸- نتایج آماری یافته‌های آزمون فرضیه‌ها

نتیجه	Test Value = 3			df	t		
	95% درصد فاصله اطمینان	میانگین تفاوت‌ها	شناسه				
پذیرش فرضیه	.7961	.4297	.61290	.000	30	6.834	برنامه‌ریزی و نظارت
پذیرش فرضیه	.6870	.3065	.49677	.000	30	5.333	تقسیم وظایف
پذیرش فرضیه	.6624	.4344	.54839	.000	30	9.821	خدمات رفاهی و حمایتی
پذیرش فرضیه	.5660	.2857	.42581	.000	30	6.205	واگذاری به سازمان‌های مردم‌نهاد

جدول ۹- رتبه‌بندی محورهای تحقیق بر اساس میانگین رتبه

میانگین رتبه	محور
2.68	برنامه‌ریزی و نظارت
2.55	واگذاری به سازمان‌های مردم‌نهاد
2.44	خدمات رفاهی و حمایتی
2.34	تقسیم وظایف

تصویر ۲- الگوی نهایی پژوهش

که بر دوش مجلس شورای اسلامی است و باید انجام دهد.

- پیشنهاد می‌شود کمیته تخصصی آسیب شناسی کودکان کار و خیابان زیر نظر شورای اجتماعی کشور راه‌اندازی شود. این شورا به مجلس در تشخیص خلأهای قانونی و تهیه لایحه جهت ارائه به مجلس، تقسیم وظایف بین نهادها، تخصیص اعتبار به نهادهای فعال در این حوزه در زمینه سیاست‌گذاری کمک کرده و همچنین بررسی میزان تحقق اهداف و اصلاح تقسیم وظایف و فعالیت‌ها را به عنوان یک کار نظارتی بر عهده دارد.

- یکی از موضوعاتی که در زمینه مدیریت و ساماندهی کارآمد کودکان کار و خیابان مغفول مانده است، ایجاد زیرساخت لازم و تقویت سازمان‌های مردم‌نهاد در این زمینه است. مدیریت باید انرژی زیادی را در این زمینه صرف کند به طوری که سازمان‌های قوی و فعال در این زمینه از طریق نهادهای مردمی ایجاد و راه‌اندازی شود. این سازمان‌های مردم‌نهاد عهده‌دار انجام وظایفی مانند ارائه خدمات آموزشی و فرهنگی به کودکان کار و خیابان و خانواده ایشان، تأمین خدمات حمایتی و

همانطور که ملاحظه می‌شود برنامه‌ریزی و نظارت با رتبه ۲،۶۸ به عنوان مهم‌ترین مؤلفه و پس از آن واگذاری به سازمان‌های مردم‌نهاد با رتبه ۲،۵۵ در رتبه دوم قرار دارند که مهم‌ترین مؤلفه‌ها برای مدیریت مطلوب و ساماندهی کودکان کار و خیابان شهر تهران هستند.

با توجه به آزمون‌های استنباطی صورت گرفته در خصوص فرضیه‌ها، مدل پیشنهادی به صورت زیر اصلاح می‌گردد که شامل چهار عامل اصلی تأثیرگذار است.

پیشنهادهای تحقیق

بر اساس الگوی ارائه شده در این پژوهش در مورد ارائه مدل مدیریت مطلوب و ساماندهی کودکان کار و خیابان شهر تهران و با توجه به نتایج مصاحبه‌ها و همچنین پرسشنامه پیمایش نکات زیر به عنوان راهکارهای مدیریتی پیشنهاد می‌شود:

- موضوع سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در زمینه مدیریت کودکان کار و خیابان به طور جدی از سوی نهاد قانون‌گذاری کشور پیگیری شود. در این خصوص تصویب قوانین جدید در حوزه رفاه اجتماعی و تشخیص خلأهای قانونی وظایفی است

- انسان دوستانه مردم در حد مقدر و حمایت از خانواده کودکان خواهند بود.
- پیشنهاد می‌شود برای ساماندهی کودکان کار و خیابان با توجه به موضوعات اصلی که در مصاحبه‌ها مورد توجه بود؛ کنترل آسیب‌های اجتماعی، فرهنگی و روانی ناشی از فعالیت اقتصادی کودکان در خیابان، توانمندسازی کودکان کار و خیابان و خانواده ایشان، جلوگیری از هدر رفتن سرمایه‌های مادی و معنوی مؤسسات فعال در زمینه ساماندهی کودکان از طریق جلوگیری از موازی کاری ایشان استفاده بیشتر از مشارکت مردمی در زمینه حل مسئله کودکان خیابانی از جمله محورهای اصلی برنامه‌های اجرایی ساماندهی قرار گیرد.
- پیشنهاد می‌شود وظایف سازمان‌های مختلف در زمینه مدیریت ساماندهی کودکان کار و خیابان به شرح جدول شماره ۱۰ تقسیم شود که مدل پیشنهادی تقسیم کار با نگاه الگوی جامع مدیریت استراتژیک و انتخاب رویکرد ماتریسی تهیه شده است و با هدف حل و فصل ناهماهنگی‌های میان نهادهای دخیل در امر ساماندهی کودکان تهیه و ارائه شده است.

جدول ۱۰: مدل پیشنهادی تقسیم کار سازمان‌های فعال در حوزه کودکان کار و خیابان

نهاد / سازمان	سیاست‌گذاری	اجرا	نظارت و کنترل
مجلس	تصویب قوانین جدید در حوزه رفاه اجتماعی		
کمیته تخصصی آسیب‌شناسی کودکان کار و خیابان	تشخیص خلأهای قانونی و تهیه لایحه جهت ارائه به مجلس	ارائه گزارش‌ها وضعیت اجتماعی کشور و تقسیم وظایف بین نهادها	بررسی میزان تحقق اهداف و اصلاح تقسیم وظایف و فعالیت‌ها
(زیر نظر شورای اجتماعی وزارت کشور تأسیس شود)		تخصیص اعتبار به نهادهای فعال در این حوزه	تهیه گزارش سالانه از فعالیت‌های نهادهای مختلف
وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی		انجام فعالیت‌های پژوهشی در حوزه کودکان کار و خیابان	
		تهیه آمار دقیق از کودکان کار و خیابان	
وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی		ارائه تسهیلات اعتباری اشتغال‌زا به خانواده‌های جویای کار کودکان کار و خیابان	
		ارائه گزارش سالانه به کمیته تخصصی آسیب‌شناسی کودکان کار و خیابان وزارت کشور	
معاونت نظارت راهبردی ریاست جمهوری		تأمین اعتبار مورد نیاز جهت انجام فعالیت‌ها	
سازمان بهزیستی		شناسایی، جذب، پذیرش و توانمندسازی کودکان کار و خیابان	
		ارائه گزارش سالانه به کمیته تخصصی آسیب‌شناسی کودکان کار و خیابان وزارت کشور	
وزارت دادگستری		صدور کلیه احکام قضایی در مراحل اجرای ساماندهی	
		ارائه مشاوره حقوقی لازم جهت تسهیل ساماندهی	
		ارائه گزارش سالانه به کمیته تخصصی آسیب‌شناسی کودکان کار و خیابان وزارت کشور	

جدول ۱۰: مدل پیشنهادی تقسیم کار سازمان‌های فعال در حوزه کودکان کار و خیابان

نظارت و کنترل	اجرا	سیاست‌گذاری	نهاد / سازمان
	<p>– تأمین نیازهای بهداشتی و درمانی کودکان کار و خیابان و خانواده ایشان</p> <p>– تأمین پزشک و روان‌پزشک و پرستار جهت مراکز ساماندهی کودکان</p> <p>– ارائه گزارش سالانه به کمیته تخصصی آسیب‌شناسی کودکان کار و خیابان وزارت کشور</p>		<p>وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی</p>
	<p>– آگاه‌سازی خانواده‌ها از طریق طرح مسئله در انجمن اولیا و مربیان</p> <p>– شناسایی دانش‌آموزانی که در معرض آسیب هستند از طریق مشاور مدرسه با همکاری مددکار بهزیستی</p> <p>– ارائه گزارش سالانه به کمیته تخصصی آسیب‌شناسی کودکان کار و خیابان وزارت کشور</p>		<p>وزارت آموزش و پرورش</p>
	<p>– فرهنگ‌سازی جهت حفظ بنیان خانواده از طریق سینما، مطبوعات، موسیقی و...</p> <p>– آموزش به مردم</p> <p>– ارائه گزارش سالانه به کمیته تخصصی آسیب‌شناسی کودکان کار و خیابان وزارت کشور</p>		<p>وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی</p>
	<p>– پوشش خبری فعالیت‌های سازمان‌های مختلف در این حوزه</p> <p>– ساخت برنامه‌های آموزشی برای مردم جهت فرهنگ‌سازی</p> <p>– ارائه گزارش سالانه به کمیته تخصصی آسیب‌شناسی کودکان کار و خیابان وزارت کشور</p>		<p>صدا و سیما</p>
	<p>– آموزش رایگان مهارت‌های شغلی به خانواده‌های کودکان کار و خیابان و خود ایشان</p> <p>– ارائه گزارش سالانه به کمیته تخصصی آسیب‌شناسی کودکان کار و خیابان وزارت کشور</p>		<p>سازمان فنی و حرفه‌ای</p>
	<p>– برقراری امنیت در کلیه مراحل اجرای کار</p> <p>– شناسایی و جمع‌آوری کودکان کار و خیابان و ارجاع ایشان به بهزیستی</p> <p>– ارائه گزارش سالانه به کمیته تخصصی آسیب‌شناسی کودکان کار و خیابان وزارت کشور</p>		<p>نیروی انتظامی</p>
	<p>– حمایت از خانواده‌های کودکان کار و خیابان</p> <p>– ارائه گزارش سالانه به کمیته تخصصی آسیب‌شناسی کودکان کار و خیابان وزارت کشور</p>		<p>کمیته امداد</p>
	<p>– ارجاع کودکان به بهزیستی</p> <p>– ارائه گزارش سالانه به کمیته تخصصی آسیب‌شناسی کودکان کار و خیابان وزارت کشور</p>		<p>کانون اصلاح و تربیت</p>
	<p>– تأمین و صدور دفترچه خدمات درمانی برای کودک و خانواده</p> <p>– درجه اول وی حسب اعلام بهزیستی</p> <p>– ارائه گزارش سالانه به کمیته تخصصی آسیب‌شناسی کودکان کار و خیابان وزارت کشور</p>		<p>سازمان بیمه و خدمات درمانی</p>
	<p>– پوشش درمانی و خدماتی مورد نیاز کودکان و خانواده درجه</p>		<p>سازمان تأمین اجتماعی</p>

جدول ۱۰: مدل پیشنهادی تقسیم کار سازمان‌های فعال در حوزه کودکان کار و خیابان

نهاد / سازمان	سیاست‌گذاری	اجرا	نظارت و کنترل
		اول ایشان در مراکز درمانی و بیمارستان‌های تابعه بدون دریافت وجه	
		ارائه گزارش سالانه به کمیته تخصصی آسیب‌شناسی کودکان کار و خیابان وزارت کشور	
شهرداری		تخصیص و تجهیز فضای فیزیکی مناسب جهت اجرای مراحل سامان‌دهی و تأمین امکانات لازم	
		ارجاع کودکان شناسایی شده به بهزیستی	
هلال‌احمر		تأمین خدمات حمایتی و انسان دوستانه جهت کودکان و خانواده در حد مقدور و بر حسب درخواست بهزیستی	
سازمان‌های مردم‌نهاد		ارائه خدمات آموزشی و فرهنگی به کودکان کار و خیابان و خانواده ایشان	
		حمایت از خانواده کودکان	
		تأمین خدمات حمایتی و انسان دوستانه مردم در حد مقدور	

منابع و مأخذ

دکتری (دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و

تحقیقات). ۱۳۸۶

۱- اقلیما، مصطفی. (۱۳۸۸). پدیده کودکان خیابانی در

تهران. فصلنامه سیاسی اقتصادی: ش ۲۴۰-۲۳۹

یادداشت‌ها

۲- افروز، زبیده، حاتمی، مهری. (۱۳۸۹). کودکان کار

و خیابان در سطح شهر تهران- بررسی وضعیت

موجود و تهدیدات پیش رو. مجموعه مقالات

اولین سمینار بررسی آسیب‌های کودکان کار و

خیابان و زنان سرپرست خانوار: موسسه نیکوکاری

مهر آفرین، ش ۱

۳- حاجیانی، ابراهیم. (۱۳۹۱). رویکرد ماتریسی در

برنامه‌ریزی فرهنگی. فصلنامه؟

۴- صالح، علیرضا. (۱۳۷۹). بررسی ویژگی‌های

شناختی-رفتاری و اجتماعی کودکان خیابانی و

شبانه‌روزی تهران. مجموعه مقالات اولین همایش

ملی آسیب‌های اجتماعی در ایران: انتشارات آگه

۵- فرد آر. دیوید، مدیریت استراتژیک. ترجمه علی

پارسیان، محمد اعرابی. تهران: دفتر پژوهش‌های

فرهنگی. ۱۳۷۹

۶- آسیب شناسی عدم اجرای قانون منع کار کودک و

ارائه الگوی مناسب اجرای آن / کردی، مراد.

¹ Planing

² Organization

³ Staffing

⁴ Directing

⁵ Coordinating

⁶ Reporting

⁷ Budgeting

⁸ Schmidt

⁹ Powell C. (2003)

¹⁰ Chain/Referral or Snowball Sampling

